

3. XII - 1933 ora 17⁰⁰Prof. V. Naques
INTR'UN SAT DIN ALSACIA.

Vorba "omul sfințește locul" nu e vorbă spusă la întâmplare. Când treci granița, când vezi pe acolo multe și multe minunății eșite din mâna omului, aproape că nu-ți vine a crede că ființă omească a infăptuit ceiace ai în fața ochilor. Dese, deseori, te întrebi: "Oare și în țara noastră românească nu s'ar putea face așa ceva?"

Voiu povesti, atât cât imi îngăduie timpul cele văzute într'un sat din Alsacia, pământ realipit Franței, după războiul cel mare. Stăteam de mai multe vreme la Strassbourg, oraș așezat pe malul fluviului Rin, apă ce desparte țara francească de cea nemțească. Acolo, am cunoscut din întâmplare, pe un țăran alsacian, primar în unul din satele vecine orașului. Satul se chema Andlau și era așezat la poalele munților Vosgi. Țăranul acesta fusese prin România în timpul războiului, și, aflând că sunt român, m'a poftit de vacanța Crăciunului să mă duc să-i cunosc satul.

M'am dus, însuși el, venind să mă ia dela Oraș. Înainte de a părăsi Strassbourgul, ne-am oprit la cimitirul Kronenburg, la margina orașului. Dorm acolo, somn veșnic de odihnă, 800 de soldați români, morți ca prizonieri la nemți, de foame și suferințe, pe vremea când Alsacia era a nemților. Într'un colț al cimitirului militar, mormintele românești sunt bine întreținute prin grija societății pentru mormintele eroilor din Franța. Pe cruci citesc nume neaoșe românești: Sandu Mărgărit, Ion Vlăsceanu, Marin Băiatu .... Alte cruci n'au nume, ci numai însemnarea: "Aci odihnește un prizonier român necunoscut."

În mijloc o cruce mare, monument, pe care stau săpate cuvintele M.S. REGINA MARIA, care a vizitat când-va acest cimitir. Scrie acolo: "De parte de țară în care v'ați născut, dormiți în pace viteji români", în pământ ce nu vă este străin. Într'adevăr pământul glorios al Alsaciei, care a văzut atâtea lupte, pământul Alsaciei unde a luat naștere inmul național francez "MARSEILLEZA," adăpostește în el, ca o pecetluire a suferințelor obștești, ostașii români morți de parte de casele lor. FIE-LE TARANA USOARA!

Plecăm mișcați, mai departe, din acest colț al păcii veșnice pe o sosea fără hopuri, asfaltată și bine întreținută, ca mai toate șoselele din Franța și mai ales din Italia. Pe de margini, pomi, din care trecătorul nu rupe nici odată crengi, cu care săfacă codiriștie de bici. La fiecare pas, te minunezi de ogoarele ce arată mâna plugarului luminat. Multe țărini, inconjurate cu gard viu, - gard de mărăcini - pentru ca judecătorii să n'aibă procese pentru tăierea răzoarelor, procese destul de dese pe la noi. De obicei, în câmp ai să vezi, o mică magazioară, unde omul lasă, fără teamă că i le-ar putea fura cineva, fie uneltele de plugărie, fie aracii de la vie.

Ici, colo, case răslețe, ferme, cu crescătorii anume de pasări, mai ales de găște. Găștele sunt crescute pentru ficatul lor, cu care se fac diferite bunătăți, Alsacia fiind renumită, între altele pentru felul cum se pregătește acest ficat, bun la gust și tare căutat. Crescătoriile acestea aduc un venit frumos țaranului francez, care deși destul de econom, totuși trăește destul de bine, infruptându-se din bunătățile pentru care se trudește. La noi, deseori, ouăle și untul săteanului, iau calea târgului pentru ca el, soția și copiii lui, să imbuce ? inși, mămăligă rece dintr'o strachină cu lapte acru. Ce e dureros, e că uneori banii strânși pe roadele lui, sunt dați pe strămburi și dresuri femești care ruinează punga și trupul.

... Să ne vedem de drum, spre Andlau.

... "Vezi D-ta, orașelul prin care trecem acum" imi spuse Primarul. ^{și Mureș} Să nu te miri, dacă vei auzi aci vorbindu-se românește. O colonie de români veniți din Transilvania, se indeletnicesc cu vânzarea covoarelor.

"Românește" întreb eu ?

"Da de unde, persane...Covoare fabricate în Franța pe care românii Dvs. doar le vând prin toate colțurile țării. Mai târziu am avut prilej să cunosc această colonie românească. Erau români... mai tuciurii, veniți de pe văile Mureșului. Tocmai pentru culoarea feței puteau fi luați uneori drept persani. Ceiace mi-a

plăcut e că nici acolo nu uitaseră datinele românești. Am luat parte la o nuntă cu toate obiceiurile dela noi. Cu colăceri, cu orații, cu pocânzei, veselie la care luau parte și francezii doritor să vadă asemenea obiceiuri,

Am trecut și prin Mutzig, pentru ca intrând în satul Andlau să tragem la casa Primarului. Satul cu 300 familii, e așezat pe valea râului Andlau, râu, care deși nu mai lat de 6 pași, dar repede, mână o moară, câte-va ferestre, motorul unei fabrici de saboți (pantofi scobiți în lemn), motorul electric care se luminează satul, precum și alte ateliere de strungărie.

Casele, din bârne, eșite afară, cu cărămizi între ele, se asemena cu casele sașilor din Transilvania. Ziduri înalte și porți ferecate. În curte o curățenie și o rânduiala de -ți face cu ochiul.

În curtea casei primarului, un puț mare de piatră, cu un șgheab ce duce apă până în grajdul vitelor. Lângă grajd, o șură, de unde nu lipsește nici mașina de scos unt, nici mașina de tocat nutreț pentru vite și nici cea de scos mierea din faguri. Tin să spun că eram în casa unui țaran fruntaș, nu a unui surtucar.

Intrăm în casă. Ceiace m'a isbit dela început a fost că pe masă, la loc de cinste se afla cartea cărților, cartea nesecată de învățături: SF. SCRIPTURA. Si nu era acolo pusă numai de frumusețe, nici ca să mărească numărul altor cărți și ziare aflătoare pe masă. Nu! Înainte de masă plugarul a citit câte-va minute din epistola sf. Petru... Si doar eram în Franța țară unde multora li se pare că toți dau cu barda în Dumnezeu.

La masă, ni s'a servit pâine de secară numai la supă, cartofii ținând loc de pâine, pentru restul mâncărilor, cele mai multe dulci la gust. Ne servea însăși soția Primarului, îmbrăcată în costum național Alsacian cu nêlipsita fundă neagră și mare, prinsă în coc, fundă ce impodobește capul frumos de femeie sănătoasă.

Mai pe urmă primarul a prins glas și a început a-mi spune:
„Cunosc România și mi s'a părut că țăranul român se trudește mult
mai mult ca pe la noi, deoarece, mașinele de plugărie fiind mai
rare, omul trebuie să înlocuească munca, cu brațele. Totuși,
deși nici strădania noastră nu e mică, munca are altă rânduială
și alt spor. N'avem nevoie de vite prea multe. Un bou singur,
bine întreținut, înjugat la plug face treabă cât doi bouleni
ogăriți. Tot asemenea și un cal, caii noștri din Normandia,
a căror potcoavă singură cântărește mai mult de 1/2 Kgr.

„Aci oamenii - continuă primarul, - au cărut pământul pe
coastele pietroase, cu roaba și cară mereu, decâte ori șuvoaiela
mai curg cu țărâna la vale, au făcut șanțuri de scurgere și au
pus viță de vie de soiu ales și căutat. Drept e că în Franța
țară cu 41 milioane de suflete, rodul ales are preț bun. Noi
nu punem grâu pe aici, cu nu se face ca lumea. Cartoful, orzul
vița de vie și pomii roditori le vei găsi în țarinele noastre.

Grăul, de care avem nevoie îl cumpărăm cu banii de pe
vin și fructe. Așa vorbea primarul.

Am eșit apoi prin sat, O școala veche dar bine in-
treținută, ca și Primăria. Casa Preotului cu o sală unde vin
copii satului, măzar odată pe săptămână, pentru îndrumarea
în cele sfinte. Biserica, veche de peste 900 de ani, prea mare
parcă pentru sătucul Andlau. Lângă altar, - era de Crăciun -
făcută ca o jucărie, peșterea în care s'a născut Mântuitorul.
În biserică lume destulă. Babe cu obrazii smochiniți, copii
cu obraji rumeori și grăsuți, gospodari, toți cu ochii pe
cartea de rugăciune. Nici o vorbă, nici o mișcare.

Sub altar o criptă, o boltă, unde se află chipul
Sf. RICHARDE, hramul Bisericii. „având la picicare un urs,
făcut din piatră. Spun legendele că ursul ar fi venit, înain-
te vreme să spună sfintei unde să ridice Biserica. Și Sfânta
a ascultat, a făcut biserică, iar numele ei a rămas în veci
spre pomenire.

"Aș vrea să văd cum petrec tinerii!" am spus eu pri-
marului.

Cum vezi și d-ta!" - mi-a răspuns el - la noi în

sat, nule hora pe care am văzut-o și eu în România . Nici dans , nici muzică, Deși e sărbătoare , s'au adunat la taifas , doar câțiva bătrâni , la cafeneaua satului . Tinerii sunt plecați la muncă unii aci în Franța, alții în colonii. Fetele sunt plecate și ele aiurea , ca îngrijitoare de copii Alsacienile noastre , fiind căutate ca unele ce sunt sănătoase și pricepute . Scolii anume le pregătesc pentru această meserie . Astăzi însă avem în sat o petrecere la casa parohială : Bătrânii vor cânta acolo din cornuri de vânătoare și dintr'un fel de vioară cu scripțe .

M'am dus, Cel ce pregătise serbarea era preotul satului . Lume destulă, dornică să petreacă frumos fără clondire cu vin pe masă. Din contra, pe masă Crucea Domnului, amintea parcă cele scrise în Sf. Scriptură : " Ori de veți mânca, ori de veți bea , ori altceva de veți face , toate într'u numele Domnului să le faceți.

Am ascultat acolo, cântece religioase și cântece vechi populare . Minunate. Ba mai mult , însuși preotul , a prins a cânta singur din această vioară cu scripțe , lucru care pentru noi , dacă ar părea ciudat , pentru cei de acolo nu era cu nimic nelalocul lui . Preotul era părtaș la bucuriile și necazurile satului, după cum și Mântuitorul Hristos , a luat parte și la nunta din Cana Galileea și la învierea dreptului Lazăr.

Si la noi , pe unde se străduiesc oameni de inimă , să reinvie șezătorile și petrecerile bătrânești. Să știe că mult bine fac. Cu cât vremurile sunt mai grele, cu atât un cuvânt bun , o învățătură , o glumă cu rost , îmbogățește mintea , inseninează sufletul și descrețește fruntea // Tot acolo s'au împărțit apoi daruri la săracii satului, lucruri făcute de femeile ce făcuseră clacă pentru cei lipsiți, la casa parohială .

Plecând mai departe ne-am oprit în fața monumentului pentru eroi , monument așezat în piața satului. Mulți ostași morți până și în apele îndepărtate ale Chinei și Japoniei. O aflăm această din cele scrise pe monument , care , odată cu numele eroilor,

cuprinde scurtele dar înduioșătoarele cuvinte: Morților noștri
satul Andlau • Recunoștiință.

Fiindcă timpul e scurt și trebuie să trec mai degrabă
dela una la alta , câte-va vorbe despre saboți, papuci aci s
biți în lemn, greoi la mers , pe care țăranul din Alsacia îi
intrebuintează nu numai pe acasă , ci și la câmp." Tocmai în
Franța , țara luxului , ^{după unii} umblă țărani cu asemenea lemne scobi
în picioare. ? " M'a întrebat cineva " *mos fleo din Beche*

Da, "în Franța , pentru că luxul nu are ce căuta unde
mintea e sănătoasă și oamenii sunt economi . Saboții nu costă
mai mult ca 5-6 fr.fr. perechea, adică vre'o 40 de ai noștri.

Pe urmă , e vorba și de respectarea obiceiurilor din
bătrâni. Așa o purtat bunicii, așa poartă și fiii , dela mic
până la mare . Mai ales copiii ! Ce bine se pot sa pe ghiata
cu saboți ! Ce mai tâlpi de săniuță, !

Pe la noi , apinca ușoară și efitină , e înlocuită cu
bocanci de ~~tâlpi~~ mult mai scumpi. Fetele la țară , poartă
ciorapi de mătase, pantofi de lăc, cu tocuri" pe sub care trec
ciorănelul " cum zicea cineva ". Risipa agonisării de o vară.

N'ași vrea să nu amintesc , in treacăt de grija cu care se
strâng gunoaiele pentru ingrășatul pământului . Cine e gospoda
în regulă , are dichis anume, făcut pentru păstrarea gunoiului
pe care după ce putrezește il cară la câmp sau in grădină.

Nici grădinițele de flori din jurul casei nu sunt lăsate in voi
domnului . E o intrecere in sat care să aibă flori ingrijite .

Ingrijitul florilor , imi amintește de o întâmplare : treceam
pe vară , tot prin acele locuri dela un sat la altul printre

țarini. Pe câmp, am văzut când mă duceam , o fetiță ca de 14
ani , care păzind porcii , citea o carte . Când m'am întors ,
câtse seară, fata era tot acolo cu cartea in mână . Am intrat

in vorbă cu ea și doritor să aflu ce citește m'am uitat la
cartea ce cuprindea sfaturi pentru ingrijirea florilor de

grădină. " Vei D-ta Domnule - m'a spus fetița - citesc

cartea asta pentru că nu știu ce să fac zambilelōr noastre
cărora nu prea le merge bine... " La aceasta se gândea păzi-

toarea de porci , dovada grijei ce o avea mică pentru florile din jurul casei. Cartea era sfătuitoarea ei priceput și respectat

De asemenea cu toate că satul Andlau era așezat la munte , cu brădeț de jur împrejur , sătenii au făcut pe una din culmele ce se ridică deasupra satului , o mică grădiniță a tuturor unde puteai urca pe o potecă ce purta frumosul nume: " Drumul Calvarului" . Și acolo sus , o cruce mare de piatră sta ridicată deasupra satului . La picioarele ei sta scris: " Domnul binecuvântează satul Andlau și pe locuitorii săi .

Am urcat și eu culmea dealului , Sus , vântul biciuia fața Hristosului de piatră , care cu chip blând privea părințește spre satul din Vale.